

BİNALARIN YANGINDAN KORUNMASI HAKKINDA YÖNETMELİĞİN UYGULANMASINDA VE DENETİMİNDEKİ AKSAKLIKLAR

Erol ERBİÇER

EEC Entegre Bina Kontrol Sistemleri
Adalet Mah. 1593/1 Sok. Hasdemirler İşmerkezi No:63 Kat:7 Daire:55
Bayraklı 35010 İzmir

erol.erbicer@eec.com.tr

ÖZET

Ülkemizde, yangın genelde bir doğal bir afet olarak değerlendirilmiş ve gerçekleşirken eylemsel mücadele yapılmasına ve ilk doğal tepki olan söndürmenin başarılmasına odaklanılmıştır. Oysa ki yangın risklerinin değerlendirilmesi, önleyici tedbirlerin alınması, söndürme ve mücadele eylemlerinin planlanması ve yönetilmesi bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Günümüzde bilim ve teknolojiye önemli gelişmelerle birlikte yangın güvenliği ve yangınla mücadelede farklı riskler ortaya çıkmakta ve buna bağlı olarak farklı ve değişik mücadele ve önlem yöntemleri geliştirilmektedir. Yangına karşı alınacak etkili tedbirlerle; yangın başlangıcının önlenmesi için tedbir alınması, yangın başlangıcının ise en kısa sürede algılanması ve yangının yine en kısa sürede söndürülmesi, böylece can ve mal kaybının en aza indirilmesi amaçlanmaktadır.

Tüm bunların gerçekleştirilebilmesi için yapı projelerinin çağdaş uygulama kurallarına göre hazırlanması ve uygulanması, malzemelerin seçilmesi ve binanın işletilmesinin titizlikle yapılmasına ihtiyaç vardır. Bunları sağlamak için de yürürlükte olan yol gösterici kurallara ve zorlayıcı ulusal yönetmeliklere ihtiyaç vardır.

Son yıllarda özellikle “Binaların Korunması Hakkında Yönetmelik” yayımlanması ve konular hakkında sürekli bilgilendirme toplantıları sempozyumlar ve yayımların yapılması ile gerek akademik bazda ve gerekse uygulamalarda oldukça ilerleme sağlanmıştır. Ancak bu yapıların ve kat edilen aşamaların devamında şüphesiz bu kuralların uygulanması ve denetlenmesi ve de eğitime paralel olarak zorlayıcı yaptırımlar ile doğru uygulamaların hayata geçirilmesi çok önemli bir yer tutmaktadır.

YANGIN ALGILAMA VE UYARI SİSTEMLERİ UYGULAMALARI VE GEREKSİNİMLER

Yangının çıkmasının önlenmesi kuramsal olarak değerlendirildiğinde mümkün gibi görünmekle birlikte pratikte kısmen veya çoğu zaman da mümkün olmayabilir. Kasıtlı çıkarılan yangınlar, kişiye bağlılık (çalışanların ve görevli personelin azami seviyede ve devamlı tedbirli olmasının sağlanması vs), maddi olanaklar gibi bazı nedenler buna örnek olarak gösterilebilir. Bu durumda ne yapılmalıdır?

Tabidir ki önlenemeyen bir yangın başlangıcı her zaman olasıdır ve gerçekleştiğinde bu duruma ait risk seviyesi artmadan mümkün olan en erken aşamalarda algılanması gerekmektedir.

Ancak bu şekilde tedbir aşaması anlam kazanmış ve tedbirin devamlılığı sağlanmış olacaktır.

Özellikle çoklu kullanıcı sayısına sahip hastaneler, iş merkezleri, endüstriyel tesisler, alışveriş merkezleri ve benzeri yapılarda, önleyici tedbirler çok önemli bir yer tutmakta ve aksi durumda özellikle can kaybının yüksek olabileceği yerler olmaktadır. Bunu ülkemizde meydana gelen ve acı sonuçlar doğuran birçok yangın olayında görmek mümkündür.

Yangın Algılama ve Uyarı Sistemi, bir hayat koruma sistemi olarak alınacak önleyici tedbirlerden sadece birisini teşkil etmektedir. Binaların Yangından Korunması Hakkında 2009/15316 sayılı yönetmeliğin 67. maddesinde “Binalarda

kurulan elektrik tesisatının, kaçış yolları aydınlatmasının ve yangın algılama ve uyarı sistemlerinin, yangın hâlinde veya herhangi bir acil hâlde, binada bulunanlara zarar vermeyecek, panik çıkmasını önleyecek, binanın emniyetli bir şekilde boşaltılmasını sağlayacak ve güvenli bir ortam oluşturacak şekilde tasarlanması, tesis edilmesi ve çalışır durumda tutulması gerekir. “ der. Bu açıdan bakıldığında sistem tasarımının doğru yapılması, can, mal ve iş güvenliğinin korunması açısından çok önemlidir. Buradan hareketle tasarımın kim tarafından ve nasıl yapıldığı konusu ise önem kazanmaktadır. Yine Binaların Yangından Korunması Hakkında 2009/15316 sayılı yönetmeliğin 74. maddesinde “Yangın uyarı sistemi; yangın algılama, alarm verme, kontrol ve haberleşme fonksiyonlarını ihtiva eden komple bir sistemdir.” der. Genel anlamda hedef, sadece sistem tesis etmek değil, yangını olabildiğince erken algılamak üzere doğru tasarım yapmak ve sistemin çalışırlığı ile performansını düzenli olarak ölçmek ve gerektiği durumda da beklenen işlevi eksiksiz yerine getirmesini sağlamak olmalıdır. Bu amaçla örneğin duman ve sıcaklık veya alev algılaması için kullanılacak algılayıcıların doğru yere ve doğru tipte konulması, ihbarı gecikmesiz sağlayacak uyarı butonlarının uygun noktalara kolay erişim sağlanacak şekilde tesis edilmesi ve uyarının doğru seviyede ve yeterlilikte duyurulması işlevleri bir bütün olarak tasarım kriterlerini oluşturmaktadır. Bunun yanında yine yönetmeliğin 82. maddesinde bahsi geçtiği şekilde, acil durum kontrol işlevlerinin (duman kontrol işlemleri, asansör kontrolü, itfaiye veya görevli personele bilgi aktarılması vs) yangın alarm sistemleri tarafından eksiksiz yerine getirilmesi de bu bütünün içinde yer almaktadır.

UYGULAMALARDAKİ AKSAKLIKLAR

Yangının haber alınması, uyarılması ve acil durum kontrol işlemlerinin tasarımı ve uygulanması, yangın durumunun itfaiye

veya ilgili personele haber verilmesi, kaçış yollarının aydınlatılması, acil çıkış işaretlemesi, yedek enerji sağlanması, tesisatın buna uygunluğunun seçilmesi gibi konular, özellikle bu konularda uzmanlaşmış mühendislerin alanına girmektedir. Bu mühendisler tarafından da haberleşme, algılama ve uyarı sistemlerindeki hızlı gelişmeler güncel olarak takip edilmeli, yangın ve güvenlik sistemleri ile yangın önleme sistemlerine güncel olarak uygulanmalıdır.

Ancak ülkemizde önleyici tedbirler ile ilgili kural ve yöntemler mevcut yasa ve yönetmeliklerde net olarak belirlenmiş olmasına rağmen, bina yatırımının başlaması aşamasında, doğru uygulamalar için gelen çözüm önerileri ve uyarılar yatırımcıya veya taahhüt firmasına ilave maliyet getiriyor gibi değerlendirilmektedir. Uygulamada, çoğu zaman yasal yükümlülüğün en az mali yük ile giderilmesi kaygısıyla “alışlagelmiş” eski ve hatta bazen yanlış uygulamalara yol açmaktadır.

Ülkemizde projelendirme birkaç şekilde yapılabilmektedir. Elektrik tesisat proje firmaları, elektrik taahhüt firmaları, bazen de dolaylı olarak sistem satan firmalar projelendirme yapmakta veya proje desteği vermektedir. Çoğu zaman da proje yapım işi bir hizmet veya iş olarak görülmemekte ve neredeyse bedel ödenmeden proje yapılması beklenmektedir. Ülke olarak, bu aslında proje yönetimi eksikliğimizi ve aksaklık silsilesini gözler önüne sermektedir.

Aksaklıkların bir aşaması, projelendirmenin başlamasından önce altyapının eksik yapılıyor veya yapılmıyor olması ve bilgi eksikliğidir. Çoğunlukla bunun bir hastane mi yoksa iş merkezi mi ya da bir endüstriyel bir yapı mı olduğuna pek az dikkat edilerek alışlagelmiş ve zaman içinde standartlaşmış uygulamaların projelendirilmesi daha kolay gelmektedir. Hastanelerdeki bazı özel alanlardaki risklerin yüksekliği, uyarının sağlığı açısından insanların çeşitliliği (hasta,

refakatçi, binayı bilmeyen kimselerin çokluğu vs) ve benzeri durumlara dikkat edilmeden planlamaya girilebilmektedir. Benzer şekilde endüstriyel bir tesisin işletme koşulları, risk farklılığı olan alanlar, özel tip algılayıcıların (hava çekmeli duman detektörleri, alev detektörleri, doğrusal ısı detektörleri vs) gerekliliği gibi konular göz ardı edilebilmekte veya “ilave” tedbirlermiş gibi görülebilmektedir. Hatalı bir şekilde, acil durum kontrol işlemlerinin, yangın alarm sistemi değil de otomasyon sistemi gibi diğer sistemler üzerinden yapılması tercih edilebilmektedir. Alışlagelmiş detektör, buton ve siren üçlüsünün dışında kalan herhangi bir algılayıcı ekipman veya sistem kolayca ve eksikliğin boyutu önemsizmeden göz ardı edilebilmektedir. Proje kısmından başlayan bu eksik veya yanlış tasarım, tüm ilave maliyetlerden kaçınan ve konu hakkında yeterli bilgisi olmayan yatırımcıya yansıdığına artık geri dönüşü olmamaktadır.

Bir diğer aksaklık ise projelendirme için yeterli zaman ve bedel gereksiniminin karşılanamaması olarak değerlendirilebilir. Çoğunlukla, yatırımcı tarafından beklenen dinamizm, biraz hatalı yorumlanmakta ve sanki en kısa sürede işini bitiren, teklifini veren veya çalışmasını tamamlayan proje firması, yatırımcı gözünde daha çalışkan ve daha çok konusuna hakim ve uzman gibi değerlendirilebilmektedir. Bu alışkanlıklar hızlı projelendirmeyi getirmektedir. Kaçınılmaz olarak ise, aslında kendi içinde ayrı bir dinamizm içeren yeni teknolojilerin gelişimini takip edememeyi ve alışlagelmiş yöntemlerin birbirinin kopyası olacak şekilde projelendirilmesini getirmektedir. Bu çalışmalar için yeterli maddi karşılık sağlanmaması bu aksaklıklara ayrıca bir katkı sağlamaktadır.

Ayrıca bunların yanında projelerin ve sonrasında uygulamaların kontrolündeki yöntem ve bilgi eksikliği, kaçınılmaz olarak ulusal ve uluslararası standartlara uygun olmayan hatalı projelerin doğmasına

zemin hazırlamaktadır. Bu eksiklik iki kısma ayrılabilir.

1- Uygulamaya Yönelik Bilgi Eksikliği 2- Denetime ve denetim Sorumluluğuna Yönelik Bilgi Eksikliği.

Kontrol birimi, bir projeci kadar uygulamanın gereksinimlerine hakim olmalı ve uygulamadaki olası hataları tespit edebilmelidir.

Yatırımcılar ise sistemi satan ve/veya kuran firmaları tek “Yetki Sahibi Mercii” olarak değerlendirmekte ve yönetmelik ile uluslar arası standartlara uygunluk durumunun kontrolünün ve sorumluluğunun bu firmalarda olduğunu düşünmektedir. Oysaki yönetmeliğe ve uluslar arası standartlara uygunluğunun kontrolü uzman mühendisler tarafından yapılmalıdır. Binaların Yangından Korunması Hakkında 2009/15316 sayılı yönetmeliğin 6. maddesinde görev, yetki ve sorumluluklar açıkça belirlenmiştir.

Projelendirme aşamalarında planlanan bazı konular uygulamaya sokulmak istenirken yatırımcı veya yapımcı firma tarafından “gereksiz” ve “fazla” yatırım olarak görülmekte ve sistemler “eksik” şekilde uygulanmaktadır.

YASAL DÜZENLEMELER VE YAPTIRIMLAR

Türk Standartları Enstitüsü Aralık 2004’de CEN/TS 54-14 Teknik Spesifikasyonunu Türk Standardı olarak kabul etmiştir. 2004 yılında İngilizce metin olarak, olduğu gibi kabul edilen TS CEN/TS 54-14, 14 Ocak 2008 de ise Türkçe olarak yayınlanmıştır. Şu anda ülkemizde yangın algılama ve alarm sistemlerinin planlanması, tasarımı, tesis edilmesi, devreye alınması, kullanımı ve bakımı için uyulması gereken tek kılavuz niteliğindedir.

TS CEN/TS 54-14, yönetmelik kapsamında yapılması gerekli görülen tüm yangın algılama ve alarm sistemleri tasarım ve uygulamalarında asgari şartları sağlayacak şekilde uygulanmalıdır. Bu hükümlere aykırı olmamak koşuluyla

NFPA72 ve BS5839 gibi uluslararası düzeyde kabul edilen uygulama kodları da daha üst düzeyde koruma sağlamak ya da uygulamanın gereksinimlerini sağlamak maksadıyla uygulanabilir.

Binaların Yangından Korunması Hakkında 2009/15316 sayılı yönetmeliğin 6. maddesi ile görev, yetki ve sorumluluklar belirlenirken 7. maddede de yasak ve sorumluluklara 168. maddede ise yönetmeliğe aykırılık hallerindeki yasal yaptırımlara işaret edilmektedir. Dolayısıyla ilgili maddede bahsedildiği üzere aykırı durumlarda 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5236 sayılı Kabahatler Kanunu hükümleri uygulanır.

YAPTIRIMLARIN UYGULANMASINDA YAŞANAN AKSAKLIKLAR

Mevcut siyasi, kültürel ve eğitim düzeyi ve seviyesi, ülkelerdeki uygulamaları da etkilemekte ve hatta yönetmektedir. Projelendirme aşamasından başlayan ve test kabul aşamasına kadar gelen ve hatta düzenli bakımlar ile devam eden süreçlerde, kurallara bağlı olması gerekip farklı zamanlarda farklı sorumluların inisiyatifine kalmaması gereken uygulamaların doğruluğu toplumsal hassasiyet ve eğitim/kültür temeline dayanır. Gelişmiş ülkelerde, hem eğitim ve kültür seviyesinin yüksek olması, hem ihtiyaçların ve buna bağlı kuralların iyi belirlenip uygulanıyor olması hem de yaptırımların atlanmadan, yetki gücü altında ezilmesine müsaade etmeden işletiliyor olması kaliteli, doğru ve güvenli bir yaşam sağlamaktadır.

Aksaklıkların yönetilemediği ve engellenemediği durumda, kontrol aşamasındaki güç ile yaptırımların uygulanması önem kazanmaktadır. Bu açıdan da ilgili kontrol yetkilisinin, sorumlu yerel idari birim içindeki konumu, yetkinliği, eğitim ve bilgi düzeyi, görev yetki ve sorumluluk sınırları içinde zorlayıcı yaptırımları uygulama gücü belirleyicidir. Bu durumda yetkin olmayan kontrol sorumlusunun dikkatinden kaçan hatalar başından beri gelen yanlışlıkları devam ettirmektedir.

Sigorta şirketlerinin, yetersiz bilgiye sahip olması da zorlayıcı tedbirlerin uygulanmasında zafiyet yaratmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu konularda bilgilendirme ve bilinçlendirmeye yönelik seminer, sempozyum ve tartışma platformlarının devam ettirilmesi şüphesiz katkıların devamını sağlayacaktır.

Projelendirmenin ciddiyetine uygun şekilde, mühendislik altyapısına ve ilgili standart ve yönetmeliklere hakim, uygulama deneyimine sahip kişi veya firmalar tarafından yapılmalıdır.

Ulusal düzeyde, yangın güvenlik önlemlerini her uygulamada sağlamak, kontrolünü ve denetimini yaptırmak için yaptırım hükümlerinin işletilmesi gerekir. İlave olarak yasal yaptırımların cezai kuralların ağırlaştırılması sağlanabilir.

Ülke genelinde yangın güvenlik sistemlerinin uygulama standardının pekiştirilmesini sağlamak, gerektiğinde yangın önleme sistemlerinin ve/veya sorumlu birimlerin kontrol ve denetimini yaptırmak, yasal konularda daha kolay izlenebilen süreçlerin uygulanmasını sağlamak ve yerel yönetimler ile ulusal yönetim arasındaki eşgüdümü ve yönetimi sağlamak için "Yangın Önleme ve Mücadele" konusunda en yetkin şekilde çalışacak resmi bir birim kurulabilir.

Yüksek öğretim kurumlarında veya oda/dernek çatısı altında, iş ve sosyal imkan altyapısı iyi planlanarak Yetkili Mühendislik eğitim programı oluşturulması katkı sağlayabilir.

Yangın güvenlik sistemlerine ilişkin malzeme, cihaz ve test standartlarının belirli kalitede olması sağlanabilir.

Sigorta şirketlerinin, sigorta ile ilgili kriterleri yeniden düzenlenebilir, bilgi seviyeleri arttırılarak kullanıcıların doğru ve hatasız sistem kurması yönünde zorlayıcı etki sağlanabilir.

KAYNAKLAR

1. 2009/15316 sayılı Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik
2. TS CEN/TS 54-14 Ocak 2008